

Araştırma Makalesi

Azerbaycan’da organoloji alanında yapılan araştırmaların incelenmesi

Günay Mammadova¹

Müzik Tarihi ve Teorisi Bölümü, Nahçıvan Devlet Üniversitesi, Azerbaycan

Makale Bilgisi	Öz
Geliş: 29 Aralık 2024 Kabul: 25 Mart 2025 Online Yayın: 30 Mart 2025 Anahtar Kelimeler Azerbaycan müzik aletleri Organoloji Organoloji araştırmaları	Bu çalışmada, Azerbaycanda organoloji alanında yapılan araştırmaların tarihsel gelişimi, mevcut durumu ve gelecekteki yönelimleri incelenmiştir. Organoloji, müzik aletlerinin tarihsel ve kültürel bağlamda incelenmesini sağlayarak, bu unsurların korunmasına ve gelecek nesillere aktarılmasına katkıda bulunur. Araştırmalar, geleneksel müzik aletlerinin ve uygulamalarının değerini vurgulayarak, kültürel mirasın önemini artırır. Makale Azerbaycanda organoloji bilim dalında yapılan araştırmaların gelişim aşamalarını izlemek açısından önem taşımaktadır. Bu araştırmanın amacı, Azerbaycanda organoloji alanında gerçekleştirilen çalışmaların tarihsel gelişimini, mevcut durumunu ve gelecekteki yönelimlerini incelemek, organolojinin başlangıcından günümüze kadar olan evrimsel süreçleri ve önemli dönüm noktalarını ortaya koymak, bu alanda kullanılan yöntemlerin ve modellerin nasıl evrildiğini inceleyerek, alandaki metodolojik yaklaşımların çeşitliliğini değerlendirmektir. Azerbaycanda organolojinin gelişiminde hangi faktörlerin etkili olduğu, bu süreçte hangi enstrümanların öne çıktığı, müzik aletlerinin sınıflandırılması ve organoloji alanında hangi araştırmaların yapıldığı gibi sorular araştırmanın ana problemlerini oluşturur. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiştir. Azerbaycan müzik tarihinde organolojinin tarihsel gelişim sürecini anlamak ve açıklamak amacıyla veriler elde edilmiş, literatür taraması yapılmış, organoloji üzerine yazılmış akademik makaleler, kitaplar ve diğer kaynaklar incelenmiş, bu alandaki mevcut bilgi birikimi gözden geçirilmiştir. Organoloji ve müzik aletleri üzerine yazılmış temel ve güncel akademik kitaplar, müzik tarihine dair kapsamlı kaynaklar, organoloji ve enstrümanların evrimi üzerine araştırma makaleleri, konuyla ilgili yerel ve uluslararası sempozyum bildirileri doküman olarak değerlendirilmiştir. Tarihsel süreçler incelenmiş, organolojinin tarihsel gelişim aşamaları; başlangıç, gelişim, klasik, modern dönemleri belirtilmiştir.

3023-7890 / © 2025 TOD
Genç Bilge Yayıncılık tarafından
yayınlanmakta olup, açık erişim,
CC BY-NC-ND lisansına sahiptir.

Makaleye atıf için

Mammadova, G. (2025). Azerbaycan’da organoloji alanında yapılan araştırmaların incelenmesi. *Türk Organoloji Dergisi*, 2(1), 39-48. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15111284>

Giriş

Organoloji, müzik aletlerinin yapısal özellikleri, timbre ve akustik özellikleri ile birlikte, bunların sınıflandırılması ve türleriyle ilgilenen bir alandır. Batı Avrupa araştırmacıları tarafından organoloji terimiyle de tanınan bu saha, antik dönemlerde Platon, Aristoteles gibi filozofların eserlerinde yer bulmuştur. Antik dönem yazarları, müzik aletlerinin farklı formlarını tanımlamış, onları sistematik bir şekilde sınıflandırmış ve icra özelliklerini incelemişlerdir. Aristoksen’in “Armoninin Elementleri” ve Parfiri Tireski’nin “Ptolemy’nin Armonisi Üzerine Yorumlar” eserleri bu alandaki önemli çalışmalardan bazılarıdır. Aynı zamanda, arkeolojik kazılar antik müzik aletlerinin çeşitli yapılarının ortaya çıkmasına ve bunların zengin formlarını ve akustik özelliklerini netleştirmeye yardımcı olmuştur. Bu durum, müzik aletlerinin tarihsel ve kültürel bağlamdaki önemini daha da artırmaktadır. (Ustyugova, 2024: 110-111) Organoloji, müzik aletlerinin sadece tarihi değil, aynı zamanda teorik yönlerini de inceleyerek, müziğin insan toplumundaki yerini anlamamıza katkıda bulunmaktadır.

Antik dönemin müzik aletleri

Antik dönemin müzik aletlerinin birçoğu komşu ülkelerin kültürel başarılarından ilham alınarak yaratılmıştır. Bu bağlamda, Küçük Asya, Yakın Doğu ve Akdeniz bölgesinin rolü büyüktür. Antik Yunanistan'da, modern müzik aletlerinin birçoğunun atası sayılan çeşitli aletler bulunmaktadır.

Bu aletleri üç ana gruba ayırmak mümkündür: telli, nefesli ve vurmali aletler. Tüm telli aletler mızrapla çalınmaktaydı; ses, mızrapın tele dokunmasıyla elde edilirdi. Arkeolojik kazılar sonucunda, yaylı telli aletlere dair hiçbir örneğe rastlanmamıştır (Web 7). Antik yazarlar, organoloji biliminde nadir müzik aletlerinden bahsetmektedir. Bu aletler hakkında neredeyse hiç bilgi yoktur. Örneğin, Yuli Polidevk, telli-mızraplı müzik aletleri olarak “peleks” ve “smikion” aletleri hakkında bilgi vermektedir. Aristoteles ise “yedi telli” başka bir telli-mızraplı aletin varlığından bahseder. Antik müzik teorisyenleri, müzik aletlerinin yapısını ve seslenişinin tüm zenginliğini anlamaya ve sistematize etmeye çalışmışlardır. Aristoksen, Platon, Hadarlı Filodem, Aristid, Kvintilian, Yuli Polidevk ve Nikomaks Heraskos gibi isimler, aletler hakkında yazılan ilk traktatların yazarları olarak organolojinin de temelini atan büyük şahsiyetlerdir. (Ustyugova, 2024: 111)

Müzik aletlerinin ilk sınıflandırması

II. yüzyılın sonunda Yuli Polidevk, müzik aletlerini iki kategoriye ayırmıştır: vurmali ve nefesli aletler. Antik teorisyenler, telli aletleri sıklıkla vurmali olarak adlandırmışlardır. Bu, telli aletlerde sesin telin vurulmasıyla elde edilmesiyle ilgilidir. Yuli Polidevk, ilk kategoriye tüm telli aletleri dahil etmiştir. Bu sırada, aletlerin yapısını, boyutunu ve tellerin sesini dikkate almamış, sadece telin vurulması sonucunda sesin elde edilmesini vurgulamıştır. Hazırladığı materyalden yola çıkarak tellere farklı adlar vermiştir. İkinci kategoride ise “üfleme” yoluyla sesin elde edildiği aletler grubu yer almaktadır. Bu sınıflandırmada da nefesli aletlere işaret etmek için çeşitli terimler kullanmıştır. Yuli Polidevk'in müzik aletlerinin sınıflandırılmasındaki en büyük başarısı, müzik aletlerinin sistematize edilmesinde sınıflandırmanın tek ölçüt ilkesini onaylamasıdır.

Aristid Kvintilian, “Müzik Hakkında” adlı risalesinde Yuli Polidevk'in müzik aletlerinin sistemleştirilmesi ilkesini sürdürerek bunları telli ve nefesli olarak iki kategoriye ayırmıştır. Bu iki sınıflandırma arasındaki fark, terminolojik açıdan önemlidir. Yuli Polidevk, telli-mızraplı aletler için “vurmali” terimini kullanırken, A. Kvintilian “telli” terimini tercih etmiştir. (Ustyugova, 2024: 112-113). Daha sonra Nikomaks Heraskos, müzik aletlerinin iki kategorili sınıflandırmasını sunar. N. Heraskos, bu sınıflandırmayı vurmali ve nefesli olarak belirler. Aynı zamanda üç kategorili bir sınıflandırma da önerir; bu durumda onları telli, nefesli ve vurmali olarak belirtir. “Armoniye Dair Rehber” adlı risalesinde bu çerçeveden hareketle müzik aletlerini üç kategoriye ayırır.

Bu yazarlar, müzikle ilgili eserlerinde müzik aletlerini üç kategoriye ayırarak sınıflandırma yapmışlardır. Boethius, enstrümantal müzikte aletleri vurmali, mızraplı ve nefesli olarak tanımlar. Cassiodorus ise “Bilimler ve Sanatlar” adlı risalesinde müzik bölümü altında benzer şekilde aletlerin sınıflandırmasını verir. Bunlar vurmali, nefesli ve telli-mızraplıdır. O, her bir aletin seslenişine açıklık getirir: “Vurmali, bakır, gümüş ya da başka disklerdir. Onlara vurduğunuzda hoş bir ses elde edilir. Telli aletler, sanat yasalarıyla gerilmiş tel ipidir. En küçük dokunuşla işitme duyusunu uyandıran hoş bir ses oluşur. Buraya kitaraların farklı türleri dahildir. Nefesli aletler ise içlerinde hava tutarak sesi dönüştürür.” (Shestakov, 1966: 30) XIII-XVII yüzyıllar arasında organoloji biliminde antik teorilerin birçok karakteristik özelliği korunmuş ve ana prensipleri geliştirilmiştir. S. Virdung ve M. Mersenne, Boethius'un sınıflamasına uygun olarak müzik aletlerini yine üç kategoriye ayırmışlardır. M. Pretorius ise Yuli Polidevk'in önerdiği iki kategorili sınıflamayı savunmuştur. XVIII yüzyılda yalnızca üç kategorili sınıflama korunmuş, ancak bu dönemde aletlerin seçimi ve terminolojinin kullanımında antik geleneklere yer verilmiştir. Sebastyan De Brossar, Filippo Bonanni ve Cozef Mayer gibi müzikologlar ve orkonologlar bu dönemde önemli figürler olmuştur.

Fransız besteci H. Berlioz'un bireysel teorik ve pratik bilgileri temelinde hazırlanan “Orkestrasyon Üzerine Büyük Traktat”, günümüzde de senfonik orkestra içerisinde yer alan enstrümanların kapsamını detaylı bir şekilde tasvir etmektedir. Bu eserde, çeşitli müzik aletlerinin hacmi, yapısı, karakteri, timbresi ve ifade özellikleri hakkında geniş bilgiler sunulmaktadır. Büyük bestecilerin eserlerinin partiyonlarından örnekler de verilmektedir. Eser ilk kez 1843 yılında Almanya'da Almanca ve Fransızca dillerinde yayınlanmış, bir yıl sonra ise Fransa'da basılmıştır. Fransız yayını, yazarın

traktatı gözden geçirerek ilk baskıda yer almayan enstrümanlarla zenginleştirdiği bir versiyonudur. (Berlioz, 1972: 3-5) XX. yüzyılda müzik aletlerinin yeni bir sınıflandırması E. M. Hornbostel ve K. Zaks tarafından hazırlanmıştır. Ancak, 1880 yılında Belçika asıllı Fransız bilim adamı V. Ş. Maiyon'un bu alandaki çalışmaları önemli bir yere sahiptir. Günümüzde eski olarak kabul edilen E. M. Hornbostel ve K. Zaks'ın sınıflandırmasının temel özellikleri, Viktor Şarl Maiyon'un teorik-pratik bilgilerine dayanmaktadır. Maiyon, antik dönemde müzik aletlerini yapıldığı malzemeye göre sınıflandırma fikrinin savunucularındandır. (Imkhanytskiy, 2021)

1877 yılında Brüksel Müzesi'nde müzik aletleri mütevellisi olarak çalışan Maiyon, kısa bir süre içinde koleksiyondaki aletlerin sayısını 177'den 3500'e çıkarmıştır. Bu aletlerin çoğu, eşsizliği ile dikkat çekmektedir. Bu koleksiyona dayanarak 1880 yılında en temel eserini yaratır. "Brüksel Kraliyet Konservatuarı Enstrümantal Müzesi'nin Tasvirsel-Analitik Kataloğu" adlı bu eser, yazarını kısa sürede ünlü yapar. Ş. Maiyon, müzik aletlerinin sesin titreşim kaynağına dayalı olarak belirlenmesini önerir. Bu anlamda aletleri dört kategoriye ayırır:

- Autofonlar - kendiliğinden ses üretenler, yani sesli malzemeden yapılan aletler, örneğin ziller
- Membranofonlar - bu aletlerde gerilmiş deri titreşir, örneğin davullar.
- Aerofonlar - sesin havanın titreşimi ile elde edildiği aletler, örneğin nefesli aletler.
- Kordofonlar - sesin iplerin titreşimi ile elde edildiği aletler.

Maiyon'un sunduğu sınıflandırmayı eklemelerle zenginleştiren E. Hornbostel ve K. Zaks, kendi görüşlerini 1914 yılında Almanya'da yayımlanan "Etnoloji Dergisi"nde yayınlamışlardır. Birçok aletin yapısını inceleyen E. Hornbostel ve K. Zaks'ın sunduğu sınıflandırma, Maiyon'un sınıflandırmasından büyük ölçüde farklılık göstermektedir. Maiyon'un sunduğu ilkelere dayanarak E. Hornbostel ve K. Zaks "Müzik Aletlerinin Sistematiği" eserini yayınlamışlardır (İmhaniçkiy, 2021). Antonin Modr, "Müzik Aletleri" adlı eserinde müzik aletlerinin sınıflandırılmasından bahsetmektedir. Kitabın avantajı son derece derli toplu olmasıdır. Burada, oldukça özlü bir şekilde sunulan çok sayıda faktürel materyal ve zengin illüstrasyonlarla tamamlanmış bir içerik bulunmaktadır. (Modr, 1959: s.4)

Modern günümüzde müzik aletlerinin doğru sınıflandırılmaması, onların akustiği hakkında yanlış algıların oluşmasına neden olmuştur veya tam tersine, aletin akustik yasalarının netleştirilmesi, bilimsel açıklamasını ve rasyonel sınıflandırmasını ileri bir aşamaya taşımaktadır. Bu durumda en çok nefesli aletler hakkında belirsizlik ortaya çıkmaktadır. Ancak, modern zamanlarda nefesli aletlerde ses elde edilmesiyle ilgili kavramların değiştiği göz önüne alındığında, tüm müzik aletlerinin doğru sınıflandırılmasından bahsetmek mümkündür.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Azerbaycanda müzik organolojisi alanında gerçekleştirilen çalışmaların tarihsel gelişimini, mevcut durumunu ve gelecekteki yönelimlerini incelemek, müzik organolojisinin başlangıcından günümüze kadar olan evrimsel süreçleri ve önemli dönüm noktalarını ortaya koymak, bu alanda kullanılan yöntemlerin ve modellerin nasıl evrildiğini inceleyerek, alandaki metodolojik yaklaşımların çeşitliliğini değerlendirmektir.

Yöntem

Bu araştırma, nitel araştırma türlerinden doküman incelemesi türünde tasarlanmıştır. Araştırmanın amacı doğrultusunda Azerbaycan'da organoloji ile ilgili araştırmaların incelenmesi yapılmıştır. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiştir. Azerbaycan müzik tarihinde organolojinin tarihsel gelişim sürecini anlamak ve açıklamak amacıyla veriler elde edilmiş, literatür taraması yapılmış, müzik organolojisi üzerine yazılmış akademik makaleler, kitaplar ve diğer kaynaklar incelenmiş, bu alandaki mevcut bilgi birikimi gözden geçirilmiştir.

Bulgular

Azerbaycan'da organoloji bilimin gelişimi

Eski dönem yazarlarının müzik aletlerini üç kategoriye ayırarak bunların sınıflandırılmasının önemi sonraki dönemlerde de birçok değişim ve yenilikle devam etmiştir. Doğu dünyasında ise Ebu Nasır Muhammed ibn Muhammed el-Farabi ve Abdulkadir Maragayi müzik aletlerinin tanımını yapmış ve onları sınıflandırmışlardır. Yaklaşık 870-951 yılları arasında yaşamış olan el-Farabi, "Müzik Üzerine Büyük Kitap" adlı eseriyle Doğu müziğini bilimsel ve teorik açıdan

zenginleştirmiştir. Bu eserde müziğin ayrıntılı tanımını verir, kategorilerini açıklar ve müzik eserinin hangi unsurlardan oluştuğunu tasvir eder. Aynı eserde el-Farabi, Şahrud adlı müzik aletinin tanımını da yapmaktadır.

Doğu Rönesansı'nın önde gelen temsilcilerinden Nizami Gencevi'nin "Hamsa"sında dönemin müzik aletleri hakkında ilginç bilgiler bulunmaktadır. Bu bilgilerin analizi, Nizami Gencevi'nin ünlü bir şair olmasının yanı sıra, döneminin kültürel ortamında meydana gelen olayları aktif bir şekilde takip eden ve onlara kendi bakış açısıyla değer veren bir sanatçı olduğunu göstermektedir. S. Abdullayeva'nın tespitine göre, Nizami Gencevi'nin eserlerinde 15 telli alet (bunlar arasında çeng, saz, cüre, êrgenun, rud, ud, berbet, rübab, setar, tenbur, ganun, şehrud, zengane-rud, kamança ve rebab gibi müzik aletleri), 11 nefesli alet (nay, Türk nayı, musigar, kerenay, gavdum, nefir, boru, sur, buğ, şeypur), 8 vurmali alet (tebil, teblek-baz, kus, nağara, tebire, def, döhl, küp) ve 11 özsesli alet (xelxel, ceres, sinc, çan, zeng, deray, celacil, kase, kaman, teşt, şaxşane) adı geçmektedir. (Abdullayeva, 2018: 69)

Nizami Gencevi'nin çalgı aletleri hakkındaki verdiği bilgiler, müzikoloji alanında birçok tartışmaya neden olan meselelerin çözümünde önemli bir rol oynamaktadır. Bugün pek çok uzman, ud ve rud'un Arapça ve Farsça adlarının birbirine geçmiş olmasının, onların aynı alet olduğunu belirttiğini savunmaktadır. Berbet hakkında da benzer bir görüş bulunmaktadır. Ancak Nizami'nin mirası, bu aletlerin şairin döneminde bağımsız aletler olduğunu göstermektedir. Orta Çağ'da Azerbaycan'da yaygın olan çalgı aletlerinin türleri, yapıları, seslenme ve çalınma özelliklerinin belirlenmesinde Nizami Gencevi'nin eserleri en değerli kaynaklardan biridir.

Nizami Gencevi'nin "Khosrov ve Şirin" şiirinde, sarayda çalışan Nakise ve Barbed adlı şarkıcı-müzisyenlerden bahsedilmektedir. Barbed'in tarihi bir kişilik olduğuna dair bilgiler bulunmaktadır. Kendisi Türkmenistan'ın Mari şehrine yakın olan Merv şehrinde gelmektedir. Barbed, Berbet adlı müzik aletinin yaratıcısı olarak kabul edilmektedir. (Gencevi, 2004).

Mizrapla çalınan telli bir alet olan berbet, ud benzeri aletler grubuna dahildir. Büyük gövdesi ve kısa bir kolu vardır. Bu aletin tanımına dair çeşitli kaynaklarda bilgiye rastlamak mümkündür. İbn Sina, "Kitab eş-Şefa" (Şifa Kitabı) eserinde bu türden bir aletten bahsederek Berbet adını anmaktadır. 1150-1210 yılları arasında yaşamış olan Fahreddin Razi ise Berbeti tanımlarken, tellerinin udun telleriyle aynı olduğunu belirtmektedir. Berbet, sonraki dönemlerde rekonstrüksiyon edilerek ud aletine dönüşmüştür. Bu işlem, 15. yüzyılda yaşamış olan Heratlı El-Hüseyni tarafından gerçekleştirilmiştir. El-Hüseyni, aletin dört teline bir tel daha ekleyerek toplamda beş tel olmasını sağlamış, deri çanağı ise ahşap çanakla değiştirmiştir. 1990 yılında Düşanbe'de düzenlenen Berbet'e adanmış uluslararası sempozyumda T. Vizgo, bu aletin Arap kökenli olduğunu vurgulamıştır (Web 2).

Orta çağların iki önde gelen Azerbaycan müzik bilimcisi Sefieddin Urmevi ve Ebdülgadir Marağayi, hem ansiklopedik bilgiye sahip düşünürler olarak hem de müzik aletlerinin forma ve icra tarzlarını analiz eden önemli müzik insanları olarak karşımıza çıkmaktadır. S. Urmevi, o dönemde bilinmeyen iki aletin — "Nüzhe" ve "Muğni"nin yaratıcısıdır. "Nüzhe", modern kanun veya arpaya benzerliği ile dikkat çekmektedir. 81 teli olan "Nüzhe", söyüt, selvi ve ya şimşil ağaçlarından yapılmaktadır ve dördgen bir forma sahiptir. "Muğni" ise 33 telden oluşmaktadır ve erik ağacından yapılan bu aletin çanağı büyük bir rübab aletine benzemektedir. (Seferova, 2006).

E. Marağayi (1353-1435) de ansiklopedik bilgiye sahip bir şahsiyet olmuştur. Yazdığı bilimsel ve teorik eserlerinde birçok müzik aleti hakkında bilgi vermekte ve onların tanımını yapmaktadır. Marağayi, müzik aletlerinin tasnifatını coğrafi bölgelere göre ayırarak sunmaktadır. Örneğin, o, Tebriz-Şirvan tenburunu Türk-Moğol tenburundan ayırarak, her iki coğrafyanın müzikal başarılarındaki benzer ve farklı yönleri vurgulamaktadır. Genel olarak, Marağayi'nin traktatlarında simli aletlerden kamança, hicad, ney-tenbur, rübab, rudhani; nefesli aletlerden ise ağ ney, gara ney, balaban, zurna ve burğu aletleri hakkında bilgiler bulunmaktadır. Bu bağlamda, Marağayi'nin tasnifatında iki kategori yer almaktadır (Seferova, 2006).

Milli müzik aletlerinden biri olan tar, kendine özgü icra yetenekleri ve timbre özellikleri ile nadir bir enstrümandır. Bu nedenle, tar hemen hemen tüm Şark ülkelerinde yaygın olarak kullanılmaktadır. Dütar, setar, çahartar ve penctar tar ailesine dahil olan müzik aletleridir. Tarın tasviri Nizami Gencevi'nin "İsgendername" eserinde bulunmaktadır. M. Füzuli de "Yeddi cam" eserinde bu aletin adını anmaktadır.

Asırlar boyunca kullanılan tar, özellikle İran coğrafyasında diz üstünde çalınan bir alet olmuştur. Azerbaycan muğam ustalarından biri olan XIX yüzyılın ünlü tarcılarından Mirze Sadıgcın, tarı dizden göğüs üzerine kaldırarak bir yenilik yapmıştır. Aynı zamanda, Sadıgcın tarın yapısını da değiştirmiştir. Bu enstrümana kök ve cinkene tellerini ekleyerek, geleneksel tarların 5 telini 11'e çıkarmıştır.

“Sadıgcın yenilikçi bir tarcıydı. Yani tarın geliştirilmesi üzerine çalışarak yapısını değiştirmiştir. Tarın boynundaki birçok fazla perdeleri kaldırarak 17 perde bırakmış, sesini güçlendirmek için birinci çift beyaz telin ve çift sarı telin her birine bir oktav yukarıda çalan iki çift cinkene teli eklemiştir. Tarın rezonansını artırmak ve gerektiğinde seslendirmek için sarı telden bir oktav aşağıda, yani kalın bir boş sarı tel de eklenmiştir. Ayrıca, tarın boynunun üst kısmında, yani kafa kısmına yakın bir yerde ek perde bağlayarak “lal barmag” tarzını da icat etmiştir.” (Şuşinski, 1985: 51)

Azerbaycanda organoloji bilim dalında çalgı aletleri üzerine geniş araştırmalar yapmış, birçok kitap ve makale yazmış musikişinas, etnoorganolog, Prof. Dr. Seadet Abdullayeva Azerbaycan müzik biliminin tanınmış bilim insanlarından biridir. Abdullayeva, Azerbaycan halk müziğinin zenginliğini ve kültürünü inceleyerek, milli müzik aletleri için orkestrasyon metodlarını geliştirmiştir. Onun “Azerbaycan Halk Çalgı Aletleri: müzik bilimi ve organolojik araştırma” adlı monografisi, müzik biliminde önemli bir eser olarak kabul edilmektedir. Aynı zamanda, nadir çalgı aletleri hakkında bilgi toplayarak bu alandaki bilimsel yeniliklerin oluşumuna büyük katkılar sağlamıştır. Azerbaycan müziğinde enstrüman biliminin metodolojik temelini atmış bu eser hem rus, hem de Azerbaycan dillerinde yazılmıştır.

“Seadet Abdullayeva, araştırmalarını müzik bilimimizde yeterince incelenmemiş konulara odaklamış ve bu nedenle birçok bilimsel yenilik onun adıyla anılmaktadır. Azerbaycan halk çalgı aletleri için orkestrasyonun metodik temellerini geliştirmiştir. Milli çalgı aletlerimizin gelişim tarihini, yapısını, ses özelliklerini ve kullanımını araştırmış, ayrıca bunları Türk coğrafyasındaki benzer aletlerle karşılaştırarak gelecekteki gelişim yolları üzerinde çalışmalar yapmıştır. Seadet Abdullayeva, Azerbaycan'ın en uzak köylerini gezerek nadir çalgı aletleri hakkında bilgiler elde etmiştir. 1992 yılının Şubat ayından itibaren Bakü Müzik Akademisi'nde faaliyet gösteren “Eski Azerbaycan müzik aletlerinin restorasyonu ve geliştirilmesi” araştırma laboratuvarının bir üyesi olarak, kullanılmaz hale gelmiş çalgı aletlerimizin yapısını inceleyerek bunların restorasyon çalışmalarına katılmıştır.” (Web 1).

Azerbaycan'ın önde gelen müzik uzmanı, sanat bilimleri doktoru, Azerbaycan Müzik Kültürü Devlet Müzesi'nin Eski Müzik Aletleri Ansamblı'nın kurucusu ve sanat yönetmeni, Azerbaycan Cumhuriyeti Halk Sanatçısı Mecnun Kerimov, eski müzik aletlerinin yeniden üretimi konusunda eşsiz hizmetlerde bulunmuştur. 1991 yılında Bakü Müzik Akademisi'nde “Eski müzik aletlerinin yeniden üretimi ve geliştirilmesi” adlı bir bilim laboratuvarı kuran Mecnun Kerimov, o yıldan itibaren laboratuvarın müdürü olarak görev yapmış, unutulmuş 11 farklı müzik aletini (çeng, barbet, çegane, çoğur, tenbur, sentur, rübab, rud, kopuz, ney, nüzhe) yeniden üretmiş ve onların çeşitli örneklerini hazırlamıştır. Sayısız araştırmanın yazarı olan Mecnun Kerimov'un tez konusu da tam olarak eski aletlerle ilgilidir; 1995 yılında “Azerbaycan'ın eski telli çalgı aletleri” konulu bir tez savunmuştur.

Azerbaycan halk çalgı aletlerinin icra, timbre özelliklerinin ve yapısının incelenmesi, artık arkaik kabul edilen bir dizi aletin yeniden canlandırılması ve müzik kamuoyuna sunulması açısından verimli bir faaliyettir. Bu bağlamda, Nahçıvan'da yaşayan ve güzel çalışmalar yapan İhtiyar Seyidov'un çalışmaları önemlidir.

Milli müzik aletleri hakkında tarihsel bilgileri analiz eden İ. Seyidov, birçok antik müzik aletinin yapısını ve icra özelliklerini doğru bir şekilde tanımlayarak, onların orijinal örneklerini yeniden yaratmıştır. Bu aletlere örnek olarak sentur, tenbur ve ovuc neyini gösterebiliriz.

İ. Seyidov, hazırladığı Nahçıvan tenburu adlı aleti, Türk dili konuşan halkların ortak müzik aleti olarak değerlendirerek, bu aletin bu halkların birliğini simgelediğini vurgulamaktadır. 1998 yılında yapılan bu alet, üç taraflıdır. Birinci tarafı saz, ikinci tarafı tenbur, üçüncü tarafı ise çeng aletine uygun hale getirilmiştir. Aletin 30 aşığı, Türk halklarını temsil etmektedir. Genel olarak, İ. Seyidov, Azerbaycan'ın antik halk çalgı aletlerinin kendine has bir tasnifatını sunmakta ve bu aletlerin yapımında kullanılan malzemelere bağlı olarak elde edilen ses kalitesi üzerinde durmaktadır.

Azerbaycan'da organoloji alanında çalışan sanatçı ve halk çalgı aletlerinin araştırmacısı A. Necefzade'nin faaliyetleri dikkat çekicidir. “Azerbaycan halk çalgı aletlerinin izahlı lüğeti”, “Çalgı aletlerimiz” ve “Azerbaycan idiofonlu çalgı

aletleri (organoloji-tarihi araştırma)” monografilerinin, ayrıca “Halk çalgı aletlerinin tedrisi metodikası” ders kitabının yazarıdır.

“Azerbaycan halk çalgı aletlerinin izahlı lügati” bilgi dolu bir ansiklopedik derlemedir. Daha önce yayımlanmış benzer lügatleri derinlemesine inceleyen yazar, lügatinde hakkında hiçbir bilgi bulunmayan aletlere de yer vermektedir. Lügat, S. Urmevi, E. Marağayı’nin eserleri, “Dede Korkut”, “Köroğlu”, “Ehmed Herami” destanları, N. Gencevi, E. Xegani, G. Tebrizi, M. Beylegani, E. Tebrizi, Xetai, İ. Nesimi, M. Füzuli gibi yazarların eserlerinde bahsedilen müzik aletlerine değinmektedir.

Ayrıca, arkeolojik kazılar sonucunda maddi değer olarak elde edilen müzik aletleri hakkında bilgi veren yazar, Orta Çağ Şark ressamalarının tasvirlerinde yer alan aletlerden de bahsetmektedir. Aynı zamanda, modern dönemde halk çalgı aletlerinin yeniden inşasıyla ilgilenen sanatçıların bu alandaki faaliyetlerini de vurgulamaktadır.

“Azerbaycan idiofonlu çalgı aletleri (organoloji-tarihi araştırma)” Azerbaycan’da organoloji alanında yayımlanan ilk zengin bilgi kaynağıdır. Bu eserde, idiofonlu milli aletler hakkında kapsamlı bir şekilde bilgi verilmekte; çeşitli dönemlerde kullanılan bu aletlerin köken tarihi, oluşum yeri, adlarının anlamı, yapısı ve kullanım yöntemleri hakkında detaylar sunulmaktadır.

Aynı zamanda, başka ülkelerden köken alan ancak Azerbaycan’a getirilen ve burada kullanılan aletlerin tanımına da geniş yer verilmektedir. Eserde, zingirov, kaman, şaxşax, zeng, zengiöşütür, çan, çingirag, çingirag desti, deray (hindüderay), nagus, celacil, gumrov (gumro, gumroy), çaharpara, elvah (sazı elvah), lagguti (laguuti desti), esa lagguti ve esa biçiminde çalgı aletleri, müselles (üçbucag), sinc, zinc, el zili, ağız gopuzu ve sefail aletleri hakkında oldukça ilginç bilgiler bulunmaktadır.

Yazar, eserinde ayrıca çalgı aletleri hakkında diğer yazarların görüş ve değerlendirmelerine de atıfta bulunmaktadır. Örneğin, ağız gopuzu aleti hakkında konuşurken S. Abdullayevanın görüşlerini referans olarak belirtmektedir.

“Çalgı aletlerimiz” A. Necefzadenin bir başka ilginç eseridir. Bu eserde Azerbaycan halk çalgı aletlerinin kendine has bir sınıflandırmasını yaparak, onları dört gruba ayırır:

- idiofonlu (öznesesli),
- aerofonlu (nefesli),
- xordofonlu (simli),
- memrafonlu (zerbli) aletler.

İfa açısından ise aletleri iki gruba böler: profesyonel ve gayri-profesyonel aletler. Profesyonel aletleri yazar, örnek niteliğinde, akademik sesli ve geniş aralıklı olarak tanımlar. Gayri-profesyonel aletler ise küçük aralıklı, akademik olmayan seslere sahip ve ilkel olarak nitelendirilir.

Bu kitapta yer alan aletler arasında Berbet gibi nadir tarihi bir aletin ele alınması, yazarın yaratıcı sürecine ciddi bir yaklaşım sergilediğini göstermektedir. Aletin tanımını yaparken, koluna 10 adet perde bağlanan berbetin ses düzeninin kromatik olduğunu belirtir. Onun aralığı büyük oktavın mi sesinden III oktavın mi sesine kadar uzanmaktadır. Bu alet, günümüzde M. Kerimov tarafından yeniden restore edilmiştir (Necefzade, 2014: 15).

A. Necefzadenin “Halk çalgı aletlerinin tedrisi metodikası” ders kitabında, halk çalgı aletlerinde icracılığın öğretim metodolojisi üzerinde durulmaktadır. Burada, tar, kamança, balaban, Azerbaycan garmonu, ganun, nağara, saz ve gaval gibi çeşitli aletler hakkında ilginç bilgiler sunulmaktadır.

A. Necefzadenin faaliyetleri çerçevesinde Azerbaycan’da organolojinin güncel sorunlarına olan derin ilgi dikkat çekmektedir. Bu alanın önemi, müzik aletlerinin forması, yapı özellikleri, icra olanakları ve her bir aletin kendine has yapısı ile ses timbreleri hakkında zengin bilgi toplamına olan ilgisini ifade etmektedir.

Tablo 1. 20 ve 21. yüzyılda Azerbaycanda organolojisi alanında kitap çalışmaları

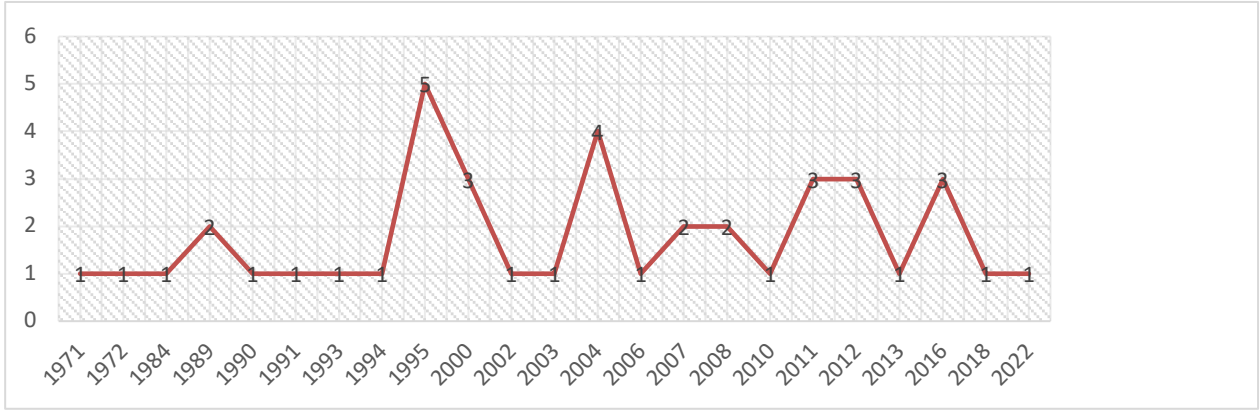
Nº	Araştırmacı	Tarih	Kitabın adı	Tür
1	Seadet Abdullayeva	1972	Azerbaycan halk müzik aletleri	Kitap
2	Seadet Abdullayeva	1984	Çağdaş Azerbaycan halk çalgı enstrümanları	Kitap
3	Seadet Abdullayeva	1990	Azerbaycan enstrümantal musikisi	Kitap
4	Seadet Abdullayeva	1991	Azerbaycan halk müzik aletlerinin tarih yazımı	Kitap
	Seadet Abdullayeva	2000	Azerbaycan Halk Müzik Aletleri	Kitap
5	Abbasgulu Necefzade	2004	Çalgı aletlerimiz	Kitap
6	Abbasgulu Necefzade	2004	Azerbaycan çalgı aletlerinin izahlı lüğeti	Kitap
7	Abdullayeva Seadet	2007	Azerbaycan folklorunda çalgı aletleri	Kitap
8	Abbasgulu Necefzade	2007	Halk çalgı aletlerinin tedrisi metodikası	Kitap
9	Abbasgulu Necefzade	2010	İdiofonlu çalgı aletleri	Kitap
10	Abbasgulu Necefzade	2016	Etnoorganolojiye	Kitap
11	Seadet Abdullayeva	2016	Azerbaycan çalgı aletleri dünyayı büyülüyor	Kitap
12	Abbasgulu Necefzade	2022	Azerbaycan milli üflemeli çalgı aletleri	Kitap

Tablo 1’de Azerbaycan’da organoloji alanındaki kitap çalışmalarının 2000’li yıllarında başında artış olduğu görülmektedir. Seadet Abdullayeva ve Abbasgulu Necefzade’nin süreklilik gösteren çalışmaları, alanın gelişiminde öncü bir rol üstlendiklerini ortaya koymaktadır.

Tablo 2. 20 ve 21. yüzyılda Azerbaycan’da organoloji alanında yapılan makale ve tez çalışmaları

Nº	Araştırmacı	Tarih	Makale veya tez adı	Tür
1	Seadet Abdullayeva	1971	Çalgı aletlerimizin sorağı ile	Makale
2	Seadet Abdullayeva	1979	Mirze Feteli Akhundova ait halk çalgı aletlerimiz	Makale
3	Süreyya Ağayeva	1989	Maragayinin eserlerinde çalgı aletleri	Makale
4	Süreyya Ağayeva	1989	Orta Çağ Müzik Aletleri Abdulgadir Maragi’nin Traktatlarında	Makale
5	Mecnun Kerimov	1993	Azerbaycanın kadim müzik aletleri	Makale
6	Mecnun Kerimov	1994	Tembur ve onun çeşitleri	Makale
7	Mecnun Kerimov	1995	Azerbaycan kadim yaylı aletleri: sentur	Makale
8	Süreyya Ağayeva	1995	Nefesli çalgılar	Makale
9	Mecnun Kerimov	1995	Azerbaycanın kadim yaylı çalgı aletleri (tarihi-teorik, berpa ve tekmlleşdirme meseleleri)	Tez
10	Seadet Abdullayeva	1995	Rud, berbet ve ud çalgı aletleri hakkında mühakimeler	Makale
11	Süreyya Ağayeva	1995	Ortaçağ Görsel Sanatlarında Nefesli Çalgılar Örnekleri	Makale
12	Süreyya Ağayeva	2000	Abdülkadir Merâgî’de Türk Çalgıları	Makale
13	Mecnun Kerimov	2000	Unutulmuş eski Azerbaycan müzik aletleri olan çeng ve barbetin yeniden üretimi hakkında	Makale
14	Seadet Abdullayeva	2002	Musikişüinaslığımızda eks olunmayan halk çalgı aletlerimiz	Makale
15	Seadet Abdullayeva	2003	Balabanın Büyüleyici Sesleri	Makale
16	Seadet Abdullayeva	2004	Azerbaycan sözlü halk edebiyatında çalgı aletleri	Makale
17	Seadet Abdullayeva	2004	Türk mekanında halk çalgı aletlerinin mükayeseli öğrenilmesinin ilkin neticeleri	Makale
18	Abbasgulu Necefzade	2006	Azerbaycan nefes aletleri (organoloji-tarihi araştırma)	Tez
19	Seadet Abdullayeva	2008	Dede Korkut ve gopuz	Makale
20	Seadet Abdullayeva	2008	Mövsüm ve meişet merasim şenliklerinde çalgı aletlerimiz	Makale
21	Seadet Abdullayeva	2011	Azerbaycan kanunu	Makale
22	Seadet Abdullayeva	2011	Çalgı aletlerimizin yayılma hüduıları	Makale
23	Seadet Abdullayeva	2011	Saz – Azerbaycan Aşıklarının Ayrılmaz Enstrümanı	Makale
24	Seadet Abdullayeva	2012	Nagara, Gavala ve Goşa-Nagara Ritimleri Eşliğinde	Makale
25	Seadet Abdullayeva	2012	Çoban Zurnası Orkestralarda Çalışıyor	Makale
26	Abbasgulu Necefzade	2012	İdiofonlu çalgı aletlerinin Azerbaycan örnekleri, menşeyi ve yeni tesnifatı	Tez
27	Seadet Abdullayeva	2013	Kadim Azerbaycan müzik aletleri	Makale
28	Seadet Abdullayeva	2016	Azerbaycan çalgı aletleri hakkında kaynakları araştırırken...	Makale
29	Seadet Abdullayeva	2018	Nizami Gencevinin eserleri orta esr çalgı aletleri hakkında esas kaynak gibi	Makale

Tablo 2’de, Azerbaycan’da organoloji alanında yapılan makale ve tezlerin tarihsel gelişimini ortaya koymaktadır. Özellikle Seadet Abdullayeva’nın üretkenliği dikkat çekerken, Süreyya Agayeva ve Abbasgulu Necefzade gibi araştırmacılar da alana önemli katkılar sunmuştur. Tezler 1990’lar sonrası artmaktadır.

Şekil 1. Azerbaycanda organoloji alanında yapılan araştırmaların yıllara göre sistematik oranları

Bu grafik, 1971–2022 yılları arasında Azerbaycan’da organoloji alanında yapılan akademik çalışmaların yıllara göre dağılımını göstermektedir. En yoğun üretim 1995 yılında gerçekleşmiş, bunu 2004 ve 2012 yılları takip etmiştir. Veriler, özellikle 2000 sonrası alana artan ilgiyi açıkça ortaya koymaktadır.

Sonuç

Azerbaycan organoloji araştırmaları, bu alanının zengin ve çok boyutlu bir disiplin olduğunu göstermektedir. Organoloji, zaman içerisinde hem teorik hem de pratik açıdan önemli bir evrim geçirmiştir. Erken dönem çalışmaları, müzik aletlerinin basit sınıflandırmalarına odaklanırken, günümüzde bu alanda daha kapsamlı ve derinlemesine incelemeler yapılmaktadır. Nitel ve nicel yöntemlerin bir kombinasyonunu kullanarak, müzik aletlerinin tarihsel, kültürel ve sosyal yönlerini anlamaya yönelik zengin veriler sunulmaktadır. Azerbaycanda organoloji araştırmaları, sadece akademik bilgi birikimini değil, aynı zamanda kültürel kimliklerin korunmasını ve toplumların müzik kültürlerine olan bağlılıklarını da desteklemektedir. Genel olarak, halk çalgı aletlerinin yapısı, icra stili ve timbre özellikleri etnoorganoloji tarafından incelenmektedir. Daha önce bu alanla etnografi ilgileniyordu ve bu yönde daha çok Avrupalı müzikologlar söz sahibi oluyordu. Sonrasında, ulusal etnomüzikoloji okullarının oluşması sonucunda geleneksel müzik aletlerini öğrenmek üzere uzmanlaşmış bilim insanları ortaya çıkmış ve milli müzik aletleri, ait oldukları halkların müzikologları tarafından incelenmeye başlanmıştır. İlginçtir ki, Batı Avrupa’da yaygın olarak bilinen ve Doğu dünyasında önemi ile öne çıkan müzik aletlerinin forması, yapı özellikleri, icra olanakları ve ses-timbre tonlarının incelenmesi, ayrı bir bilim alanının oluşma sürecini geliştirmiştir. Farklı dönemlerde gerçekleştirilen yaratıcı arayışlar, organoloji olarak adlandırılan bu bilimin günümüzde de önemini korumaktadır. Araştırma sonucunda, Azerbaycan müzik tarihinde organoloji alanındaki sistematik araştırmalar 20. Yüzyılın 70li yıllarında başlanmış, daha çok araştırma – makale ve doktora tezi 1995 yılında yapılmıştır. Müzik aletlerinin incelenmesi sorunu, modern günümüzde de dikkat merkezinde tutulmakta ve müzikolog bilim insanlarının araştırma nesnesi haline gelmektedir. Bu alandaki daha fazla çalışma, organolojinin zenginliğini ve çeşitliliğini anlamamıza katkıda bulunacak, kültürel mirasın korunmasına yönelik önemli adımlar atılmasını sağlayacaktır. Organoloji araştırmalarının, etnomüzikoloji, antropoloji, sosyoloji ve tarih gibi diğer disiplinlerle daha fazla işbirliği yaparak zenginleştirilmesi önerilmektedir. Bu tür işbirlikleri, müzik aletlerinin sosyal ve kültürel bağlamlarını daha derinlemesine anlamaya yardımcı olabilir.

Yazar Özge mişi

Doç. Dr. **Günay Mammadova** 1999 yılında Nahçıvan Müzik Koleji’nin “Müzik teorisi” bölümü, 2003 yılında Nahçıvan Devlet Üniversitesi’nin “Müzikoloji” bölümü ve 2005 yılında Azerbaycan Milli Konservatuvarı’nın “Müzikoloji” bölümünden yüksek lisans derecesi ile mezun oldu. 2007 yılından itibaren Azerbaycan Besteciler Birliği üyesidir. Bir dönem Nahçıvan Besteciler Virliği Genel sekreteri görevinde çalıştı. Şarkıları Nahçıvan Besteciler Birliğinin konserlerinde çalındı. 2013 yılında sanat çalışmaları alanında

doktora derecesini, 2015 yılında doçent unvanını aldı. 2016-2020 yıllarında Nahçıvan Devlet Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dekanı olarak görev yaptı. 2001 yılında müzik öğretmenini olarak iş hayatına başlayan Günay Mammadova halen Nahçıvan Devlet Üniversitesinde öğretim üyesi olarak görev yapmakta ve “Azerbaycan'ın Nahçıvan ve Türkiye'nin Iğdır-Kars yörelerinin tören müziği” başlıklı ikinci doktora tezi üzerinde çalışmaktadır. Azerbaycan müziğinin çeşitli alanlarının çağdaş sorunlarına adanmış konularda bilimsel dergilerde, süreli yayınlarda, televizyon ve radyoda sık sık konuşmalar yapmaktadır. Azerbaycan ve yurtdışında düzenlenen Uluslararası bilimsel konferans, sempozyum ve kongrelere, festivallere düzenli olarak katılmaktadır. Uluslararası kongrelerin moderatörlüğünü ve Uluslararası indeksli dergilerde hakemlik yapmaktadır. Müzik alanında çeşitli ders kitaplarının ve notaların editörlüğünü ve incelemesini yapmaktadır. 5 kitabı, 60'tan fazla bilimsel makalesi bulunmaktadır. **Kurum:** Nahçıvan Devlet Üniversitesi. **Email:** gunaymemmedova@ndu.edu.az / gunaymammadova6565@gmail.com **ORCID :** 0000-0002-6072-7135

Kaynakça

- Abdullayeva, S. (1971). Çalgı aletlerimizin sorağı ile. *Gobustan Dergisi*, (1), 69–71.
- Abdullayeva, S. (1972). *Azerbaycan halk musiki aletleri* (Народные музыкальные инструменты Азербайджана). Bakü: Azerbaycan Devlet Neşriyyatı Yayınları.
- Abdullayeva, S. (1979). Mirze Feteli Akhundova ait halk çalgı aletlerimiz. *Gobustan Dergisi*, (1), 89–91.
- Abdullayeva, S. (1984). *Çağdaş Azerbaycan halk çalgı enstrümanları* (Современные азербайджанские народные музыкальные инструменты). Bakü: Işık Yayınları.
- Abdullayeva, S. (1990). *Azerbaycan enstrümantal musikisi* (Азербайджанская инструментальная музыка). Moskova: Muzika Yayınları.
- Abdullayeva, S. (1991). *Azerbaycan halk müzik aletlerinin tarix yazımı* (Историография азербайджанских народных музыкальных инструментов). Bakü: AzPU Yayınları.
- Abdullayeva, S. (1995). Rud, berbet ve ud çalgı aletleri hakkında mühakimeler. *Ekologiya, Felsefe, Medeniyet: Bilimsel Makaleler Mecmuası* (7. Seri), 67–70.
- Abdullayeva, S. (2000). *Azerbaycan halk müzik aletleri: Müzik bilimsel-organolojik araştırma* (Народный музыкальный инструментальный Азербайджана: музыковедческо-органологическое исследование). Bakü: Elm Yayınları.
- Abdullayeva, S. (2002). Musikişüinaslığımızda eks olunmayan halk çalgı aletlerimiz. *Azerbaycan sözlü halk ve profesyonel müziğinin problemleri: Bilimsel Makaleler Mecmuası*, 5–13.
- Abdullayeva, S. (2003). Balabanın büyüleyici sesleri (Чарующие звуки балабана). *İrs-Наследие*, (8), 48–49.
- Abdullayeva, S. (2004). Azerbaycan sözlü halk edebiyatında çalgı aletleri. *Musigi Dünyası*, 3–4(21), 170–177.
- Abdullayeva, S. (2004). Türk mekânında halk çalgı aletlerinin mukayeseli öğrenilmesinin ilkin neticeleri. In *Ortaq türk keçmişinden orta q türk geleceğine: II. Uluslararası Folklor Konferansı Materyalleri* (s. 333–338). Bakü.
- Abdullayeva, S. (2007). *Azerbaycan folklorunda çalgı aletleri*. Bakü: Adiloğlu Yayınları.
- Abdullayeva, S. (2008). Dede Korkut ve gopuz. *Folklor ve Etnografiya Dergisi*, 3–4, 61–69.
- Abdullayeva, S. (2008). Mevsim ve meişet merasim şenliklerinde çalgı aletlerimiz. In *Bestekar ve Zaman* (III. buraxılış, s. 254–270). Bakü: Adiloğlu Yayınları.
- Abdullayeva, S. (2011). Azerbaycan kanunu (Азербайджанский канун). *İrs-Наследие*, (4/52), 56–59.
- Abdullayeva, S. (2011). Çalgı aletlerimizin yayılma hüdudları. In *Milli Musikinin Tedqiqi: Bilimsel Makaleler Toplusu* (s. 27–45). Bakü.
- Abdullayeva, S. (2011). Saz – Azerbaycan aşıklarının ayrılmaz enstrümanı (Саз – неотъемлемый инструмент азербайджанских ашугов). *İrs-Наследие*, (3/51), 58–63.
- Abdullayeva, S. (2012). Çoban zurnası orkestralarda çalışıyor (Пастушья свирель звучит в оркестрах). *İrs-Наследие*, (1/55), 40–45.
- Abdullayeva, S. (2012). Nagara, gaval ve goşa-nagara ritimleri eşliğinde (Под ритмы нагары, гавала и гоша-нагары). *İrs-Наследие*, (5/59), 28–34.
- Abdullayeva, S. (2013). Kadim Azerbaycan müzik aletleri (Древние азербайджанские музыкальные инструменты). *İrs-Наследие*, (2/62), 34–40.
- Abdullayeva, S. (2016). Azerbaycan çalgı aletleri hakkında kaynakları araştırırken... *Musigi Dünyası*, (4/69), 11–16.
- Abdullayeva, S. (2016). *Azerbaycan müzik aletleri dünyayı büyülüyor*. Bakü: Nurlar Yayınları.
- Abdullayeva, S. (2018). Nizami Gencevi'nin eserleri orta çağ çalgı aletleri hakkında esas kaynak gibi. *Konservatoriya Dergisi*, (1/39), 69–78.
- Agayeva, S. (1989). Orta Çağ müzik aletleri Abdulgadir Maragi'nin traktatlarında: Halk müzik aletleri ve enstrümantal müzik. In E. V. Giprius (Ed.), *Музыкальные инструменты средневековья в трактатах Абдугадира Мараци. Народные музыкальные инструменты и инструментальная музыка* (Seri 1, s. 189–196).
- Agayeva, S. (1995). Ortaçağ görsel sanatlarında nefesli çalgılar örnekleri. *Musiki Mecmuası*, (450), Eylül.
- Agayeva, S. (2000). Abdülkadir Merâgî'de Türk çalgıları. *Musiki Mecmuası*, (468), Mart-Nisan-Mayıs.

Web Siteleri

- Web 1. <https://kayzen.az/blog/musiqi/26064/s%C9%99n%C9%99tinin-vur%C4%9Funu-s%C9%99ad%C9%99t-abdullayev.html>
- Web 2. <https://az.wikipedia.org/wiki/B%C9%99rb%C9%99t>
- Web 3. <http://www.musigi-dunya.az/Magazine1/articles/aletleri/AletPage3.html>
- Web 4. http://www.musigi-dunya.az/new/read_magazine.asp?id=535
- Web 5. http://www.musigi-dunya.az/new/read_magazine.asp?id=704
- Web 6. <http://harmony.musigi-dunya.az/rus/archivereader.asp?s=1&txid=226>
- Web 7. www.ilovegreece.ru/about-greece/heritage/music/the-main-musical-instruments-of-antiquity

An analysis of research conducted in the field of organology in Azerbaijan**Abstract**

This study examines the historical development, current state, and future directions of research conducted in the field of organology in Azerbaijan. Organology contributes to the preservation and transmission of musical instruments by studying them in their historical and cultural contexts. Such research highlights the value of traditional musical instruments and practices, thereby emphasizing the importance of cultural heritage. The article is significant in tracking the developmental stages of studies in the discipline of organology in Azerbaijan. The aim of this research is to examine the historical development, present condition, and future trends of studies conducted in the field of organology in Azerbaijan; to reveal the evolutionary processes and key milestones of the discipline from its inception to the present; and to evaluate the diversity of methodological approaches by examining how the methods and models used in this field have evolved. The study addresses key questions such as which factors influenced the development of organology in Azerbaijan, which instruments came to the forefront during this process, how musical instruments were classified, and what kinds of research have been conducted in the field of organology. A qualitative research method was adopted for the study. Data were collected to understand and explain the historical development of organology within the context of Azerbaijani music history. A literature review was conducted, and academic articles, books, and other sources written on organology were examined, allowing a review of the current body of knowledge in the field. Foundational and contemporary academic books on organology and musical instruments, comprehensive sources on music history, research articles on the evolution of organology and instruments, as well as relevant local and international symposium proceedings, were evaluated as documents. Historical processes were analyzed, and the historical developmental stages of organology—namely the initial, developmental, classical, and modern periods—were identified.

Keywords: Azerbaijani musical instruments, organology, organology research